

HALİKARNAS BALIKÇISI

Hey Koca Yurt

Yayıma Hazırlayan: Şadan GÖKOVALI

BİLGİ YAYINEVİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

1. ANADOLU.....x
Adı Olmayan Deniz (x), Argonautlar (x), Pindaros (x), Hititler ve Atlar (x), Atinalı Olmamak (x), Trapezus ve Diogenes (x), Dev Mithridates (x).
2. SİNOPE'DEN AKDENİZ'E.....x
Kybele ve Attis (x), Kıyı Kıyı (x), Adadan Adaya (x).
3. IRMAKLAR, APHRODİTE'LER.....x
Uygarlığın Kökeni (x), Skamandros (x), Aphrodite (x), Atina Kadınları (x), Zeus'la Hera (x), Altından Taht (x), Yanardağlar İçinde (x).
4. KÖLELER.....x
Kyklops Fırınları (x), Achilleus'un Kalkanı (x), Sparta Usulü (x), Anadolulu Köleler (x), Soygun Parası (x), Deniz Kızları (x), Ölümsüz Thetis (x), Kıskaçlık Tanrıçası (x), Kraliçenin Çoban Oğlu (x), Çifte Zeus (x), Koç (x), Paris ile Oinone (x).
5. TANRIÇALAR YARIŞMASI.....x
Hitit Miğferi (x), Soyunan Tanrıçalar (x), Tanrıça Vaatleri (x).
6. ANATANRIÇALAR.....x
Sevgi Tanrıçaları (x), Haçlılar (x), Anadolu Düşünürlerinin Doğrultusu (x), Uygarlığın Göbeği (x), Güzeller Yarışması (x), Hacılar (x), Anadolu Güzelleri (x), Praksiteles (x), Venüs ve Aphrodite (x), Ölçüler (x).
7. ANADOLU YONTULARI.....x
Hacılar'ın İnsanları (x), Hititler (x), Anadolu Uygarlığı (x), Fidyas (x), Knidos Aphrodite'si (x), Anadolu Bilimselliği (x), Lağımlar (x), Artemis Tapınağı (x), Rodos Feneri (x), Halikarnassos Mausoleum'u (x).
8. HELLENİZM TUTKUSU.....x
Pers-Hellen Çatışmaları (x), Düşlerdeki Hellenistan (x), Hellenizmin Şampiyonu (x).

9. SARI KIZ EFSANESİ.....x
 Ksantos Suyu (x), Tahtacılar ve Çepniler (x), Türkmen Giysileri (x), Çatalhöyük (x), Tammuz (x), Akdeniz Fatihî Phokaiâ'lılar (x), Kızılırmak'tan Champs Elysee'ye (x), Bir Edremit Efsanesi (x).
10. ANADOLU'NUN GÜNEY KIYILARI.....x
 Artemisia (x), Bodrum'a Baskın (x), Turgut Reis (x), Denizci Yurdu (x).
11. ANADOLU KIYI BOYU,
 DOĞUYA DOĞRU.....x
 Knidos (x), Hisarönü (x), Marmaris (x), Lykia Kıyıları (x), Apollon'un Doğduğu Yer (x).
12. DENİZ GURBETÇİLERİ.....x
13. PAMPHYLIA.....x
 Sönmeyen Renkler (x), Alanya ve Ötesi (x)
14. FIRAT İLE DİCLE.....x
 "Mecnun" Fırat ile "Leylâ" Dicle (x)
15. SÜMERLER.....x
 Saray Gibi Kabir (x), Türk Karışımı (x), Sümer Büyüsü (x), "Gılgamış Destanı" (x), Yolculuk Öyküsü (x), Enkidu'ya Tuzak (x), Humbaba (x), Gılgamış Destanı ile Homeros'un Anlattıkları (x), Gılgamış-Odisseia (Odysseia) (x), Gılgamış'la İştâr (x), Odys-seus ile Kirke (x)
16. GEDİZ VE BÜYÜK MENDERES.....x
 "Her Tuttuğum Altın Olsun" (x)
17. ESKİ ANADOLU VE ZEYBEK.....x
 Zeybek (x), Şarap Tanrısı (x), Tarımın Başlangıcı (x), İlk Bira (x), Anadolu ve Şarap (x), Sevinç Fırtınası (x), Bakkhos Akımı (x), Bakkhalar (x), Herodotos ve Bakkhos (x), Her Yerde Anatanrıça (x), Havva Anamız (x), Bilimin Doğum Yeri (x), Zeybekler (x), Zeybek Kıyafeti (x), Fes ile Püskül (x), Post, Pazubent ve Ahiler (x), Kutsal Et (x), Pazubent (x), Ahiler (x), Efe Nedir - Nasıl Olunur (x), Yeniçeri Kazanı (x), Zeybekliğe Geçiş (x), Defne Efsanesinin Açıkladığı (x), Defne Ağacı (x), Apollon'un Vatanı (x), Ortigiya (x)
18. TANRILAR, TAPINAKLAR.....x
 İnsan ve Tanrı (x), Işık ve Sevgi (x)

19. APOLLON VE DİONYSOS.....x
Cinsel Simge (x), Apollon ile Daphnis (x), Ak Boğa (x),
Apollon ve İkaros (x)
20. LYDİA.....x
Kimmer'ler Tufanı (x), Palatin Dağındaki Tapınak (x), İlk
Para (x), Lydia Uygarlığı (x)
21. PAN İLE APOLLON'UN MÜZİK
YARIŞMASI.....x
Midas Gelince (x), Omphale ile Hercules (x), Gediz Boyun-
ca (x), Kandaules'in Aşk ve Sonu (x), Tantalos İşkencesi (x),
Olimpiyat Oyunları (x), Thebai Kenti (x), Hey Koca Mende-
res! (x), Phrygia ve Müzik (x), Yine Menderes (x)
22. BATI ANADOLU VE EFSANELERİ.....x
Eros (Kupidon) ile Psyche (x), Arakhne (x), Berg ve Berga-
ma (x), Philemon'la Baukis (Buis) (x)
23. LAPSEKİLİ PRIAPOS.....x
Priapos Festivalleri (x), Miletos'lu Köylü (x)
24. HERO İLE LEANDROS.....x
Selene ile Endymion (x), Ay Işığında (x)
25. ZEUS İLE GANYMEDES.....x
Atina'da ve Anadolu'da Kadın (x)
26. ANADOLU'NUN SALMAKİS EFSANESİ.....x
27. ANADOLU EFSANELERİNDE
HELLENİSTAN PARMAĞI.....x
Ozan Olen (x), Trakyalı Orpheus (x), Orfizim (Orpheus Ta-
rikatı) (x), Hellen Hayranlığı (x)
28. HOMEROS'A DOĞRU.....x
Homeros (x), İzmir (x), Homeros Toksözlülüğü (x), Gılga-
mış (x)
29. ANADOLU İLE HELLENİSTAN OZAN
VE DÜŞÜNÜRLERİ.....x
Solon ve Kroisos (Karun) Masalı (x), Eratosthenes (x), Ati-
nalı Hilekâr (x), Homeros'un Anadolu'ya Hizmetleri (x),
Anadolu Vezni (x), Olimpiyat Yarışları (x), Demokritos'un
Çocukları (x), Sokrates Gerçeği (x)

HALİKARNAS BALIKÇISI 1890-1973

“Tarih sahibi” Sadrazam **Cevat Paşa**’nın kardeşi, tarihçi-yazar-vezir **Mehmet Şakir Paşa** Girit’te sefirken,* eşi **İsmet Hanım**, 16/17 Nisan 1890 gecesine bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde **Musa Peygamber**’i görmesi dolayısıyla “Musa”, amcasının ve babasının adlarından ötürü “Cevat Şakir” adları verildi.

Musa Cevat Şakir’in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Faleron’da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükkada’da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken **M.C. Şakir**, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükkada Mahalle Mektebi’nde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere’nin Oxford Üniversitesi’ne gönderildi. Orada “Yakın Çağlar Tarihi” bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford’un ünlü kitaplığından yararlandı.

Yurda dönünce İstanbul’da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi (1910-1925).

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında, “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?” başlığı ve **Hüseyin Kenan** imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum’a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul’da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum’da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum’un Karia ça-

*) *Meydan Larousse* (XI/710-a) “Resmo kumandanı”; *Osmanlı Tarihi* (Enver Ziya Karal, VIII/143) “komiser” diyor.

ğındaki adından esinlenerek **Halikarnas Balıkçısı** takma adını kullanır oldu. Bodrum'un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınip tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Servet-i Fünun, *Cumhuriyet* ve daha sonra *Demokrat İzmir* gibi dergi ve gazetelerde **Halikarnas Balıkçısı** takma adıyla yazdığı yazı, hikâye ve romanlarla uluslararası üne kavuştu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947'de yerleştiği İzmir'de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10'da İzmir'de öldü ve Bodrum'da "manevi oğlu" **Şadan Gökvalı** ile birlikte seçtiği yerde gömüldü.

Ö N S Ö Z

Dünyanın kimi yerleri insan ögesinin gelişimine yardımcı olmuştur. Örneğin Sarı Nehir Vadisi, kimi Hint nehirleri gibi... Fakat insanın kafaca gelişimine en yardımcı olan yer, “Verimli Hilal” denen bölgedir. Kimince, Verimli Hilal’in bir kolu güneyde Kartaca’ya, öteki kolu ise kuzeyde Roma’ya varır. Böyle sayılırsa, Suriye ile Anadolu, Hilal’in tam ortasıdır. Verimli Hilal’in insanın kafaca gelişiminde en büyük rolü oynamasının nedeni, uygarlığın hiçbir zaman hiçbir soyun tekelinde olmayıp, her zaman uyumlu bir karışımın sonucu olmasıdır

Taşları kırar insanlar ve akarsular. Kırılmış taşların deniz kenarında bırakıldığı olur kimi zaman. Bunlar mutlaka bir yanı keskin, bir yanı batıcı taşlardır. Fakat bu hoyrat yapılı ve birbirine uymaz taşları deniz alır, dalgaları içinde işleye işleye hepsini de yumurta biçimine yakın, birbirine uyumlu, uygar biçimlere sokar. Kesici, batıcı değildirdir artık, yumurta gibi okşayıcıdırlar.

Hesap etmek (calculer), bilimsel bir işlemdir; Latince çakıltaşı anlamına gelen “calculus” sözcüğünden gelmez. Bu bilimsel işleminse, uygarlıkla uyumlu bir birleşimle, bilim çağının başlayışıyla ilişkisi açıktır.

İnsan deposu olan Asya’dan batıya doğru gelen dalgalar en çok Anadolu yarımadası denilen bu dar ve sıkışık bölgede birbirine karışıyordu. Sümerler ilk gelenlerdi, tekerleği icat ettiler. Ama bu insan karışımı içinde denize varanlar da vardı. Adaların ve denizlerin çağrısına kulak tıkayamadı bunlar. Beygiri arabaya koşup kamçulamaktansa, göklerin mavi rüzgârını koştular kayıklarına. Rüzgâr ters ise, yokuş yukarı, sarpa saran zorluğa

yelken kullanarak bir çare buldular, yani volta vurdular. İnsan düşüncesi sarpa sardığında ise diyalektiğin “evet ve hayır” zikzaklamasıyla düşünsel ilerleyiş başarıya ulaştı.

Deniz kıyısına varan bir insan dalgası Minoen Girit Uygarlığını yarattı. Ve Akdeniz’de bilinmeyen ufuklara gitmeler, icatlar başladı. Bu nedenle tekniğe ve denize ait buluşların hepsi, kesinlikle Akdeniz’de başlamıştır. Örneğin Kristof Kolomb, Macellan ve diğerleri hep Akdeniz’den doğuya doğru başlayan bu açılışın sonuçlarıdır. Akdeniz’de insana bir açılış isteği veren öyle bir şey var ki!

Galile’den 200 yıl önce doğmuş olan Dante, “Cehennem”in son türkülerinden birinde Ulixes’e, Atlas Okyanusu’nu aştırır. O kantoda Ulixes:

“E de remi facemmo ale al follo volo.” (Küreklerimizden kanat yaptık o derin uçuşa) der. Ve Atlas Okyanusu’nda kaybolur.

Akdeniz, işte böyle bir uçma, açılma arzusu verir insana.

Ancak asıl “Verimli Hilal” Anadolu ve çevresi idi. Bu ortamda yaşayan insanların kutsal buyruklarla, insan usunu bağlayacak moral tanrıları yoktu. İnsan usu, evrene doğasal bir yorum koşmakta ilk olarak özgürdü. O zamanki toplumda papaz takımı (clergy) yoktu. Çünkü papaz takımı her çağda egemen sınıfların dalkavuğu olmuştur. Her cuma okunan hutbede, sultan için “Resulullahi Ekber” (Tanrının yeryüzündeki gölgesi) derlerdi.

İonya’da böyle şeyler yoktu.

Bu çevrelerin görüşleri hep doğasal görüşlerdi. Örneğin, İsa’dan 1500 yıl önce Çatalhöyük’te tanrı sayılan boğa, 3000 yılına doğru tanrılıktan düşmüş ve Girit’te evcilleşmişti. Hatta bu evcilleşme sonunda sportif bir yarış yarattığı haline gelmişti. Bütün Akdeniz, boğa güreşlerinde çalınan kastanyetlerle çınlar dururdu.

Anadolu’daki bu ortamın bir ucu Sümer’de, öteki ucuyca Girit’teydi. Bu çevreler birbirinden etkileniyor, birbirini etkiliyordu. Örneğin Homeros bu çevrenin çocuğudur. Doğayı doğal saymakla bilimsel dönemi başlatmış olur. Thales’e ve öteki İon-

yalılara önderlik eder. Homeros bu ortamın çocuğu, tanrılarını-
sa Sümer'den alınmış Gök Tanrılarıydı. "Olympos" sözcüğü Gi-
rit dilindedir.

Homeros yaşarken, Sümer'in *Gilgamiş Destanı* Anadolu'nun
birçok dillerine çevrilmişti. Bunun için, Homeros'un *Gilga-
miş Destanı*'ndan habersiz olması olanaksızdır. *İlyada*'da *Gil-
gamiş Destanı*'ndan esinlenmiş birçok parçalar vardı. Örneğin
İlyada'da Akhilleus'un anası Thetis'in Zeus'a çıkıp yalvarması,
Gilgamiş'ta Tanrıça Nimsun'un, oğlu Gilgamiş'a yardım etmesi
için Zigurat'ın üst tepesine çıkıp güneş tanrısı Şamaş'a yalvar-
masına benzer. Buna bir rastlantı diyebilir miyiz? Odysseus'da
bütün Kirke efsanesi de *Gilgamiş Destanı*'ndan alınmadır.

Herodotos, insanoğluna en büyük muştuyu veren tarihçi-
dir. Çünkü Lydia'lılar Med'lerle güpegündüz savaşırken, birden
gündüzün gece olduğunu görerek korkarlar. Hemen barışa ya-
naşırlar. Aralarında o an evlenenler olur, kollarını kanatıp bir-
birlerinin kanlarını emerler, kankardeşi olurlar. Oysa barışa asıl
önayak olan Labynetos Babylon'luydu, Synesus ise Kilikyalı. Ki-
likya nerede, Babil nerede? Anadolu'daki insan karışımını bun-
dan daha iyi ne gösterir? Kalkıp kankardeşi olmak, bu köklü ka-
rışımın yanında nedir ki?

Anadolu ortamında kanın nasıl karışmış olduğunu,
Herodotos'un ve Thales'in kökenlerine bakarsak daha iyi an-
layabiliriz. Herodotos'un babası Liksas ile amcası Panyassis,
her ikisi de, özbeöz Karia'lıydılar. Thales ise, Herodotos'a göre
Fenikeli'dir. Karia dili eski Yunan dilinden ayırdı, Girit ve baş-
ka dillerin (Lydia, Lykia dillerinin) bir karışımıydı.

İonya'lı bilim adamları kendilerine filozof değil, phusi-
ologos diyorlardı. *Phusis* doğa bilimi demektir. Thales'e göre
phusiolog'lar daha çok maddeye değer veriyorlardı. Oysa fel-
sefe diye bildiğimiz Atina kültürü, ruha dayanıyordu. Sokrates,
tanrılarını inkâr etti diye ölüme mahkûm ediliyordu. İonya dü-
şüncesini temsil eden Kilizman'lı Anaksagoras, "Ay bir madde
parçasıdır" dediği için, yine Atina'da ölüme mahkûm ediliyor-
du; Atina'dan kaçıp paçayı kurtarmasa, idam edilecekti.